

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-76>

УДК 336.711.6

ОЦІНКА ДОСТАТНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВ В ПЕРІОД СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

ASSESSMENT OF THE ADEQUACY OF BANKS' OWN CAPITAL IN THE PERIOD OF CURRENT CHALLENGES AND THREATS

Посадне́ва Оксана Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8721-5124>

Стефанович Наталія Ярославівна

старший викладач,
Херсонський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3723-1799>

Цілінко Владислав Юрійович

здобувач вищої освіти,
Херсонський національний технічний університет

Posadnieva Oksana, Stefanovych Nataliia, Tsilynko Vladyslav
Kherson national technical university

У статті розглянуто вплив деструктивних подій в економіці країни на формування ресурсної бази банків. Доведено необхідність постійного моніторингу та оцінки достатності власних фінансових ресурсів банківських установ задля забезпечення їх стабільності. Досліджено склад банківських ресурсів та динаміку їх формування. Проаналізовано ефективність формування ресурсної бази банків за останні п'ять років. У статті проаналізовано складові регулятивного капіталу та досліджено їх динаміку. Оцінено тенденції у формуванні регулятивного капіталу. Надано пояснення щодо причин зниження темпів росту регулятивного капіталу у 2022 році. Проаналізовано фактори, які мали вплив на фінансовий результат. Виявлено негативну динаміку щодо деяких нормативів капіталу. Коефіцієнтний аналіз показників фінансової стійкості також довів деяке зниження стійкості банківської системи.

Ключові слова: управління банківським капіталом, власний капітал, регулятивний капітал, банківські ресурси, нормативи капіталу, фінансова стійкість, стабільність банківської системи.

The article examines the impact of destructive events in the country's economy on the formation of the resource base of banks. The need for constant monitoring and assessment of the adequacy of the own financial resources of banking institutions in order to ensure their stable operation has been proven. The composition of banking resources and the dynamics of their formation were studied. The effectiveness of the formation of the resource base of banks over the past five years has been analyzed. The influence of negative macroeconomic trends on bank resources has been proven. It was emphasized that the current state of the domestic banking system in the conditions of a full-scale war requires constant monitoring of the main indicators and norms of banking activity. It is necessary to ensure a timely response by the regulator and an individual bank to a decrease in the stability of a banking institution and to take the necessary measures for its restoration. Under this condition, the need to study the resource base of domestic banks becomes particularly relevant. The article analyzes the components of regulatory capital and investigates their dynamics. Trends in the formation of regulatory capital have been assessed. An explanation of the reasons for the decrease in the growth rate of regulatory capital in 2022 has been provided. It has been proven that financial results also affect the amount of equity capital. With this in mind, the dynamics of the financial results of the banking system of Ukraine are highlighted, the factors that had an impact on the financial result are analyzed. It has been proven that, despite the military actions on the territory of our country and the loss of property by banks, banks made profits, which indicates the high quality of bank management. The work emphasizes that the stability of the banking system is ensured to a certain extent by banks' compliance with capital standards. In this way, the function of managing the banking system at the macro level is realized. In the work, the assessment of the results of

such management was carried out using the analysis of banking regulations. The negative dynamics of some capital standards were revealed. Coefficient analysis of financial stability indicators also proved some decrease in the stability of the banking system. Despite a slight decrease in financial stability, the banking system of Ukraine remains stable, and this is a positive result of the management and regulation of banking activity, given the macroeconomic circumstances that have developed in connection with the war on the territory of our state.

Keywords: bank capital management, equity capital, regulatory capital, bank resources, capital standards, financial stability, stability of the banking system.

Постановка проблеми. Стабільна банківська система завжди відіграє значну роль у економічному розвитку країни. Особливої значущості вона набуває у періоди деструктивних змін та шоків подій в економіці, адже саме стабільність роботи банків як фінансових посередників забезпечує безперервний грошовий обіг у економіці, здійснюючи швидкі та безпечні розрахунки та інвестуючи кошти в усі сфери діяльності. Військові дії, які наразі відбуваються на території нашої країни, становлять загрозу не тільки життю і здоров'ю громадян, а й економічній безпеці країни. Соціальна підтримка населення, стимулювання розвитку бізнесу задля забезпечення зайнятості внутрішньо-переміщених осіб, грошова підтримка волонтерського руху відбувається у тому числі завдяки ефективно налагодженій роботі банків. Війна завдала удару і по банківському бізнесу: через окупацію частини території банки втратили своє майно, майно продовжує втрачатися і під час обстрілів території України, вимушені блекати зупиняють роботу відділень, однак, незважаючи на це, банківська система продовжує стабільно працювати. Велику роль у підтриманні цієї стабільності відіграють саме банківські ресурси, адже завдяки їм банк може здійснювати активні операції і отримувати доходи. Саме банківські ресурси виступають наріжними каменем у підтриманні стабільності банківської системи в цілому і кожного банку зокрема. Дослідження достатності ресурсної бази, її постійний моніторинг, оцінка виконання банківських нормативів діяльності є запорукою своєчасного виявлення проблем, що можуть виникнути, їх вирішення та запобігання негативних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Склад та достатність ресурсної бази банків завжди були предметом фундаментальних та прикладних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, серед них: Едвін Дж. Долан, М. Алексеєнко, О. Васюренко, О. Дзюблюк, А. Мороз, Д. Савлук та ін. Незважаючи на ґрунтовність та велику наукову значущість цих досліджень, сучасні умови функціонування банківської системи є нетиповими, банки

мають відповідати на виклики воєнного часу, а тому аналіз достатності ресурсної бази та її впливу на банківську стабільність набуває особливого значення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження тенденцій у формуванні банківського капіталу як джерела формування банківських ресурсів під час деструктивних подій у економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішність функціонування банківської системи залежить передусім від забезпеченості кожного банку власним капіталом, що є одним з найважливіших показників банківської діяльності, який характеризує фінансову стійкість кредитної установи та здатність до подальшого її розвитку, а також толерантність до ризиків. Проблема утримання необхідного рівня капіталізації банків під час воєнного стану зумовлює об'єктивну необхідність дослідження сучасної вітчизняної практики формування власного (регулятивного) капіталу банків, порядку оцінювання його величини та визначення рівня його адекватності сучасним потребам економіки країни, а також пошуку ефективних стратегічних напрямків управління банківськими ризиками за рахунок стабілізації рівня капіталізації вітчизняних банків.

Банківська система має володіти сукупністю ресурсів, достатніх для кредитування потреб суб'єктів господарської діяльності, формування відповідних резервів, підтримки власної ліквідності. Зміцнення ресурсного потенціалу комерційних банків є передумовою поживлення інвестиційної активності та забезпечення сталого економічного зростання, особливо за кризових ситуацій в економіці країни [1].

Наразі національний банк не застосовує заходи впливу за порушення нормативних вимог до капіталу, якщо вони викликані наслідками війни. НБУ має намір зберігати режим регуляторних послаблень тривалий час. Тож фінансові установи, що мають життєздатні бізнес-моделі та спроможні генерувати операційні доходи, отримають достатньо часу на відновлення капіталу в разі потреби.

Натомість операційно збиткові банки залишаються під пильною увагою регулятора, до них можуть застосовуватися обмеження для збереження інтересів вкладників [2].

Незважаючи на відсутність жорсткого нагляду з боку НБУ і військові дії на території країни, загальний обсяг сумарних регулятивних капіталів вітчизняних банків значно не знизився (рис. 1).

З рисунку видно, що протягом останніх 5 років сумарний регулятивний капітал банків України стабільно зростає, виключенням є тільки 2022 рік, де загальний обсяг регулятивного капіталу знизився на 0,31% у порівнянні з попереднім роком. Однак, зважаючи на макроекономічну і загальносоціальну ситуацію у країні, таке незначне падіння можна вважати досягненням регулятивної політики кожного банку зокрема і банківської системи в цілому.

Взагалі, виходячи з рис. 1, банківська система України гідно сприймає і реагує на зовнішні виклики. У «ковідному» 2020 році, коли були запроваджені вимушені локдауни, загальний обсяг регулятивного капіталу вітчизняних банків зріс на 21,27%, що свідчить про стабільність банківської системи. Про її ефективність говорять здебільшого фінансові результати діяльності.

Прибутки (збитки) також впливають на загальний розмір регулятивного капіталу, оскільки збитки поточного року зменшують суму основного капіталу банку, а прибутки – збільшують розмір його додаткового капіталу. За останні п'ять років банківська система України отримала наступні результати (рис. 2).

З рис. 2 видно, що останні роки банківська система України у підсумку отримувала прибутки, однак їх загальний обсяг значно коливався. У 2018–2019 році після збитків, які отримували банки, починаючи з 2014 року, прибутки банків стабільно зростали. Так, у 2019 році прибутки у порівнянні з 2018 роком зросли більше ніж у 2,5 рази (на 161,2%). Економічна криза, спричинена локдаунами, введеними через поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, негативно вплинула на фінансові результати діяльності банків України, їх прибутки знизилися на 31,9%. Після цього, у 2020 році, прибутковість банківської діяльності значно зросла і становила найбільшу суму за останні 5 років – 77,4 млрд грн. Військові дії на території нашої держави, які розпочалися у 2022 році, значно вплинули на втрату банками прибутків, загальний фінансовий результат знизився на 68,1% у порівнянні з попереднім роком, однак до позитивних факторів можна віднести загальну наявність прибутків на рівні 24,7 млрд грн. Тобто, можна зробити висновки, що не дивлячись на дуже скрутну економічну ситуацію у країні, фінансові результати банківської системи є додатними, що позитивно відображається на загальній сумі регулятивного капіталу вітчизняних банків та забезпечує стабільну роботу всієї банківської системи [5, с. 542].

Стабільність банківської системи, пов'язану з достатністю та правильним розподілом банківських ресурсів, забезпечує виконання банками нормативів капіталу. Дослідимо виконання банківських нормативів капіталу за останні п'ять років (табл. 1).

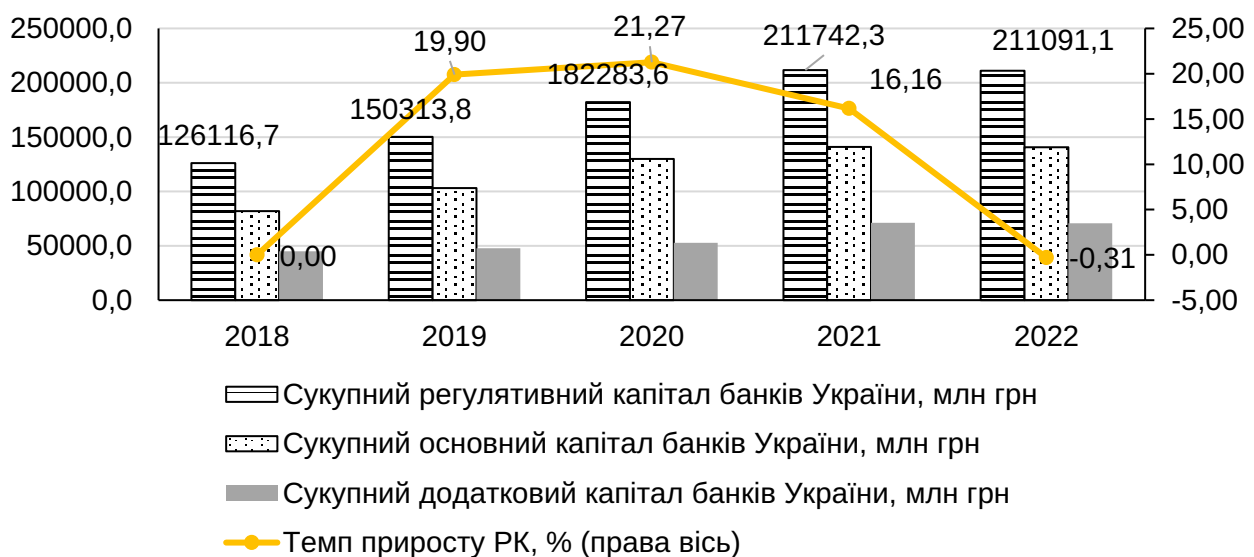

Рис. 1. Обсяги регулятивного капіталу банків України у 2018–2022 роках

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

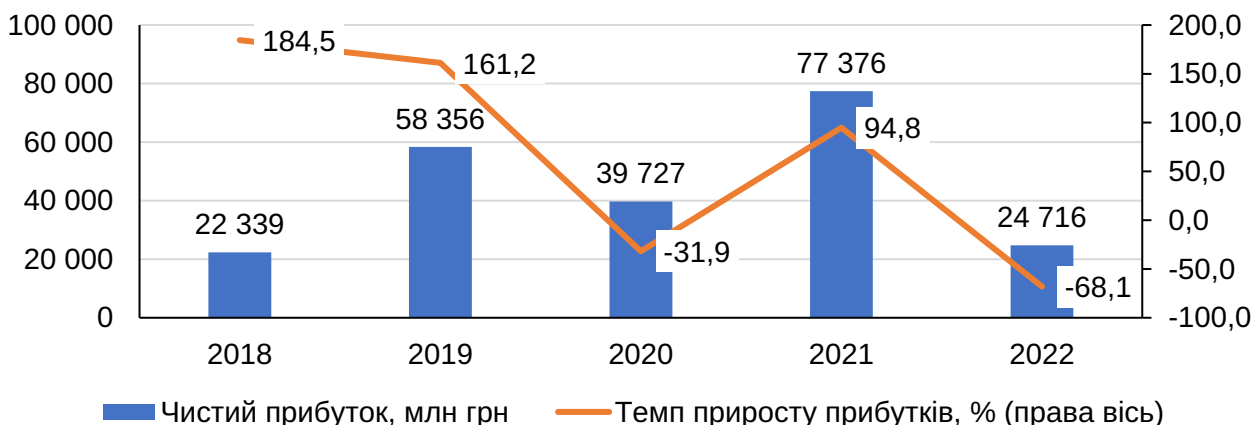

Рис. 2. Динаміка фінансових результатів банківської системи України у 2018–2022 роках

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

Таблиця 1

Динаміка нормативів капіталу банківської системи України у 2018–2022 роках

Показник	Станом на:				
	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Регулятивний капітал, млн грн (має бути не менше 200 млн грн)	126 116,7	150 313,8	182 283,6	211 742,3	211 091,1
Відхилення від попереднього року, %	-	+19,19	+21,27	+16,16	-0,31
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, % (має бути не менше 10 %)	16,18	19,66	21,98	18,01	19,68
Відхилення від попереднього року, в.п.	-	+3,48	+2,32	-3,97	+1,67
Норматив достатності основного капіталу (має бути не менше 7%)	10,43	13,5	15,67	11,99	13,12
Відхилення від попереднього року, в.п.	-	+3,07	+2,17	-3,68	+1,13

Джерело: розроблено авторами за даними [6]

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Якщо говорити про норматив регулятивного капіталу Н1, то у цілому банківською системою України він виконується. При цьому незначна тенденція до його зниження спостерігається лише у 2022 році. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу в середньому по банках України виконується протягом усього досліджуваного періоду, а у 2022 році спостерігається навіть його деяке зростання. Норматив достатності основного капіталу банками України також виконується протягом 2018–2022 років. У 2021 році відбувалося деяке зниження його значення, однак це не впливало на стабільність банківського капіталу.

З цього можна зробити висновки, що в цілому регулятивний і основний капітал вітчизняних банків є на достатньому рівні, що

свідчить про стабільність банківської системи і відсутність ризиків втрати капіталу.

Однак, є банк, який станом на 01.01.2023 р. не відповідає двом нормативам банківської діяльності (АТ «Укрексімбанк»: Н2 = 6,79; Н3 = 3,41) і два банки, які знаходяться на нижній межі відповідності (АБ «УКРГАЗБАНК»: Н2 = 11,04; АТ «Альфа-банк»: Н2 = 11,52). Щодо цих банків регулятору необхідно тримати під постійним контролем їхню діяльність. Особливо це стосується АТ «Укрексімбанк», який є державним банком і посідає сьоме місце за обсягами вкладів фізичних осіб. Його банкрутство може дуже негативно вплинути на стабільність банківської системи в цілому і перенавантажити систему гарантування вкладів фізичних осіб.

За даними НБУ, які були отримані під час червеневого реверсивного стрес-тестування окремі ризики для капіталу банків навіть посилювалися. Передусім зростає кредитний ризик через масштабні обстріли інфраструктури. Вплив цього чинника на кредити банків розтягнеться в часі, а його розмір залежатиме від тривалості та масштабів перебоїв у постачанні електроенергії [2].

Також, стан ресурсів банківської системи характеризують показники фінансової стійкості. Їх розрахунок наведений у табл. 2.

З наведених у табл. 2 даних видно, що коефіцієнт надійності (співвідношення капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5,0%) знижувався як раз у роки макроекономічних потрясінь. Він знизився у 2020 році, коли економіка зазнавала наслідків COVID-19, і значно знизився у 2022 році. Однак, незважаючи на значне зниження у 2022 році, цей коефіцієнт все ще значно перевищує мінімальне значення, що свідчить про достатню надійність банківської системи України. Таким чином, банківська система наразі має високу забезпеченість власним капіталом і, отже, має достатньо власних коштів, які можна розміщати в кредитні активи та інвестиції.

Коефіцієнт фінансового важеля при максимально допустимому співвідношенні 1:20 становив на 01.01.2022 року 5,89, а на 01.01.2023 року зріс до значення 8,59. Це свідчить про те, що банківська система стала більш залежною від залучення вільних коштів на грошовому ринку.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів у 2022 році не відповідав рекомендованому значенню, на що вплинула ситуація у країні, пов'язана з військовими діями на нашій території. Інші досліджувані періоди рекомендоване значення виконувалося.

Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то у динаміці він постійно зростав, що також є показником, який характеризує зниження ресурсної стабільності вітчизняних банків.

З результатів розрахованих показників можна зробити висновок, що фінансова стійкість банківської системи у 2022 році, не дивлячись на виконання нею нормативів НБУ, дещо знизилася. Основною проблемою вважаємо її можливе подальше зниження у разі затягнення військового конфлікту на території України. У цьому випадку ми можемо зіткну-

Таблиця 2

Динаміка показників фінансової стійкості банківської системи України у 2018–2022 роках

Показник	Оптимальне значення	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Власний капітал, млн грн	-	154 960	199 921	209 460	255 514	218 549
Засновницький (статутний) капітал, млн грн	-	465 532	470 712	479 932	481 535	407 021
Залучені кошти, млн грн	-	938 618	1 077 157	1 363 087	1 526 742	1 876 267
Активи загальні, млн грн	-	1 359 703	1 493 298	1 822 841	2 053 232	2 353 592
Коефіцієнт надійності, %	≥ 5%	16,51	18,56	15,37	16,74	11,65
Коефіцієнт «фінансового важеля», рази	у межах 1:20	6,06	5,39	6,51	5,98	8,59
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів, %	≥ 10%	11,40	13,39	11,49	12,44	9,29
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу, рази	чим нижче – тим краще	2,92	3,17	3,80	4,26	5,78

Джерело: розроблено авторами за даними [6]

тися у майбутньому з колапсом банківської системи, який потягне за собою довготривалу економічну кризу і загальмує відновлення економіки держави.

Висновки. З огляду на проведений аналіз можна зазначити, що переважна більшість українських банків зберігає достатній капітал, попри повномасштабну війну. Капітал низки банків цього року навіть зріс. Це пояснюється кількома чинниками. Передусім напередодні вторгнення банки мали значний запас капіталу, зокрема було сформовано буфер для роздрібного незабезпеченого портфеля, який

нині банки змогли використати. Також фінансові установи, попри всі виклики, залишаються прибутковими. Проте поточні показники капіталу не відображають повною мірою втрати банків внаслідок війни. Банки повільно формують резерви за кредитами, особливо коли йдеться про корпоративний сегмент. Це пояснюється сподіваннями на відновлення бізнесу боржників. Якщо така ситуація не зміниться і військові дії затягнуться, то це може призвести до зменшення ресурсної бази через можливу збитковість діяльності і призвести до дестабілізації банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Качур Ю. О., Татяніна С. М. Методи залучення банками банківських ресурсів. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С. 419–425.
2. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2022-roku> (дата звернення: 10.11.2023)
3. Нормативи капіталу та їх складові. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 11.11.2023).
4. Доходи та витрати банків України. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 11.11.2023).
5. Широкоградюк В. Ю., Посаднєва О. М. Вплив деструктивних подій у економіці на формування банківського капіталу. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку* : зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф., Херсон, 27–28 квіт. 2023 р. Херсон – Хмельницький, 2023. С. 540–542.
6. Основні показники діяльності банків України. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2023-10-01.xlsx (дата звернення: 12.11.2023).

REFERENCES:

1. Kachur Yu. O., Tatyana S. M. (2019). Metody zaluchennya bankamy bankivskykh resursiv [Methods of attracting banking resources by banks]. *Market infrastructure*, vol 35, pp. 419–425.
2. Nacionalnyj bank Ukrajinj. (2022). Zvit pro finansovu stabilnistj [Financial Stability Report]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (accessed November 10, 2023).
3. Nacionalnyj bank Ukrajinj. (2022). Normatyvy kapitalu ta yih skladovi [Capital norms and their components]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (accessed November 11, 2023).
4. Nacionalnyj bank Ukrajinj. (2022). Doxody ta vytraty bankiv Ukrajinj [Incomes and expenses of Ukrainian banks]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (accessed November 11, 2023).
5. Shyrokoradiuk V. Yu., Posadnieva O. M. (2023). Vplyv destruktivnykh podii u ekonomitsi na formuvannia bankivskoho kapitalu [The influence of destructive events in the economy on the formation of bank capital]. *Modernizatsiia ekonomiky: suchasni realii, proghozni stsennarii ta perspektyvy rozvytku : minzhnarodna naukovo-prakychna konferentsiia (Kherson – Khmelnytskyi, April 27-28, 2023)* (eds. Shandova N. V., Oliinyk N. M.), Kherson : V. S. Vyshe-myrskyi FOP Publishing House, pp. 540-542.
6. Nacionalnyj bank Ukrajinj. (2022). Osnovni pokaznyky diyalnosti bankiv Ukrajinj [Main performance indicators of Ukrainian banks]. Available at: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2023-10-01.xlsx (accessed November 12, 2023).